

SUNA DOĞANER

TÜRKİYE KÜLTÜR TURİZMİ

DOĞU KİTABEVİ

Doğu Kitabevi - 56
Sosyologca Kitapları Dizisi - 28

Sosyologca Kitapları Dizisi Yayın Yönetmeni
Ertan Eğribel-Ufuk Özcan

Kapak Tasarımı ve Sayfa Düzeni
Atilla Ceylan

T.C
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No:
16997

Baskı-Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd.Şti.
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No: 244
Topkapı/İSTANBUL
Tel: 0212 576 01 36

1. Baskı: Ekim 2013

Bu kitabın tüm yayın hakları Doğu Kitabevi'ne aittir.
Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar ve görseller
Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi
geređi yayınevinin iznini gerektirir.

ISBN: 978-605-5296-38-4

Doğu Kitabevi
Cağaloğlu Yokuşu, Narlıbahçe Sokak, No: 6 Cağaloğlu İstanbul
Tel: 0212 527 29 26 Faks: 0212 527 29 26

www.dogukitabevi.com

Hocam Prof. Dr. Metin Tuncel'e

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	9
Giriş	11
Kültür Turizmi: Tanım, Kapsam ve Coğrafya ile İlişkileri	13

BÖLÜM I

Prehistorik Turizm

1. Prehistorik Turizm (Tarih öncesi Turizm / Taş Çağı Turizmi): Tanım ve Kapsamı	19
2. Prehistorik Turizmin Mekânsal İzleri ve Kanıtları	20
2.1. Mağaralar	20
2.2. Höyükler	21
3. Türkiye’de Paleolitik Turizm / Eski Taş Devri Turizmi	26
3.1. Taş Devri’nin İlk Evleri: Mağaralar	26
4. Türkiye’de Neolitik Turizm / Cilalı Taş Devri Turizmi	30
4.1. Anadolu’nun İlk Köyleri: Höyükler	32
5. Türkiye’de Prehistorik Turizmde Kültürel İzler	41
5.1. Prehistorik Turizmde Kaya Üstü Tasvirler ve Mağara Resimleri	41
6. Türkiye’de Prehistorik Dönemin Doğal Kanıtları	47
6.1. Fosiller ve Fosil İzler	47
7. Prehistorik Turizmde Mekânsal Plânlama	48
8. Taş Devri Yerleşim Alanlarında Sorunlar	56
9. Müzelerde Paleolitik ve Neolitik Turizm	61

BÖLÜM II

Arkeolojik Turizm

1. Arkeolojik Turizm: Tanım ve Kapsamı	69
2. Türkiye’de Arkeolojik Turizmin Tarihçesi	71
3. Türkiye’de Arkeolojik Turizm: Uygulamalar ve Olanaklar	76

3.1. Anadolu'da Antik Tiyatrolar Turu	81
3.2. Anadolu'da Köprüler Turu	86
3.3. Anadolu'da Hitit Uygarlığı Turu	92
3.4. Arkeolojik Turizmde Anıt Mezarlar.....	96
3.5. Yöresel Arkeolojik Turlar	106
3.6. Denizyoluyla Arkeolojik Tur.....	108
3.7. Anadolu'da Antik Yollar Turu.....	113
4. Müzelerde Arkeolojik Turizm.....	116
5. Mekânsal Düzenleme ve Karşılıklı Etkileşim.....	121
6. Antik Sitlerde Mekânsal Sorunlar	134
7. Arkeolojik Turizmin Mekânsal Etkileri	139

BÖLÜM III

Tarihsel Turizm

1. Tarihsel Turizm: Tanım ve Kapsamı	145
2. Türkiye'de Tarihsel Turizm.....	146
2.1. Kentlerde Tarihsel Yapılar ve Turizm.....	147
2.2. Kaleli Kentler ve Turizm.....	155
2.3. Tarihsel Konutlar ve Turizm	165
3. Anıtsal Tek Yapılar ve Turizm.....	178
3.1. Kaleler ve Turizm	178
3.2. Kervansaraylar.....	180
3.3. Köprüler	187
4. Tarihsel Koruma ve Mekânsal Düzenleme	196
5. Tarihsel Yapıların İşlevsel Dönüşümü.....	204
6. Türkiye'de Tarihsel Turizmin Sorunları ve Öneriler	210

BÖLÜM IV

Askerî Turizm

1. Askerî Turizm: Tanım ve Kapsamı.....	215
2. Askerî Turizmde Mekânsal Düzenlemeler	217
3. Türkiye'de Askerî Turizm	218
3.1. Bir Kahramanlık Destanının İzleri: Troya'da Askerî Turizm	220
3.2. Anadolu'nun Siyasi Tarihini Değiştiren Savaş: Sardeis'in Düşüşü ...	224
3.3. Lade Savaşı: Bir Deniz İmparatorluğu Miletos'un Yenilgisi	227
3.4. Türkiye'de Büyük İskender'in İzinde Askerî Turizm	231
3.5. Türklerin Anadolu'ya Giriş Kapısı: Malazgirt Ovası	239
3.6. Ankara'nın Askerî Turizmde Önemi: Ankara Savaşı.....	241

3.7. Tabyalar(Savunmalı Top Mevzileri): Kars ve Aziziye	244
3.8. I.Dünya Savaşı'nda Türkiye'den Bir Cephe: Çanakkale.....	246
3.9. I.Dünya Savaşı Kafkas(Doğu) Cephesi.....	252
3.10. Kurtuluş Savaşı ve Askerî Turizm.....	258
I. ve II. İnönü Savaş Alanlarında Askerî Turizm	258
Gerçek Bir Destan: Sakarya Savaşı	260
Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Savaşı Alanlarında Turizm ..	263
Kurtuluş Savaşıyla İlgili Mekânsal Düzenlemeler	265
Doğ'a da Atatürk Heykel ve Silueti.....	276
Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Müzeleri	278
Atatürk Müze Evleri	283

BÖLÜM V

İnanç Turizmi

1. İnanç Turizmi: Tanım ve Kapsamı	291
2. Türkiye'de Kutsal Yerler	295
2.1. Kutsal Ağaçlar	296
2.1. Kutsal Sular	297
2.3. Kutsal Kayalar	300
2.4. Kutsal Dağlar	302
2.5. Kutsal Mağaralar	306
3. Türkiye'de İnançla İlgili İlk Yapılar	310
4. Anadolu'da Museviliğin Yapısal İzleri	315
5. Kiliseler ve İnanç Turizmi.....	316
6. Manastırlar ve İnanç Turizmi.....	319
7. İslam Dini Yapıları ve İnanç Turizmi	326
7.1. Camiler	326
7.2. Medreseler	334
7.3. Kutsal Kişilerin Makamları ve Kabirleri	337
8. Türkiye'de İnanç Turizmi Uygulamaları	345
Kaynakça.....	353

ÖNSÖZ

Türkiye coğrafyasında doğal kaynaklara yer şekilleri (peribacası, traverten, kanyon, volkan, mağara vb.) ve su kaynakları (deniz, göl, akarsu, termal kaynaklar vb.) olarak Türkiye Turizm Coğrafyası isimli kitabımda yer verilmiştir. Bu kitapta ise kültürün coğrafyada yapı olarak izlerinde (tapınak, kilise, cami vb) turizm incelenmiştir.

Bu kitabın yazılış amacı kültür turizmini coğrafi kriterlerle alt gruplara ayırmak, bu alt gruplara giren yapıların coğrafya ile ilişkisini incelemek, turizmin bu yapılara katkısı ve zararlarını ortaya çıkarmak ve öneriler getirmektir.

Kitabın konusu kültür, coğrafya ve turizm arasındaki ilişki üzerine kurulmuştur. Kültür taşınabilir ve taşınamaz elemanlardan oluşur. Kültürün taşınamaz varlıkları coğrafyada bir mekân üzerindedir. Coğrafya ile ilişkisi sadece mekânsal olarak değildir. Mekânı seçme nedeni de coğrafya ile ilişkilidir. Kültür ve coğrafya birbirinden ayrılmaz bir bütün oluşturur.

Türkiye’de kültür turizminin coğrafyası üzerine yöresel ölçekte araştırmalar yapılmış olmakla beraber ülke ölçüsünde yapılmamıştır.

Kültür çok geniş bir kavramdır. Kitapta turizm coğrafyası sınırları içinde somut kültür kanıtlarına yer verilmiştir. Kitapta arkeolojik turizm ve tarih turizminde yoğunlaşan kültür turizminde Türkiye’nin prehistorik, neolitik kanıtlar, savaş alanları, inanç yapıları geniş bir şekilde incelenmiştir. Kültür turizminin her alt çeşidinde kültürel yapının coğrafya ile ilişkisi incelenmiştir.

Kitabımda en büyük teşekkür öncelikle coğrafyaya akademik olarak başlamamda büyük emeği geçen hocam Prof. Dr. Metin Tuncel içindir. Türkiye’nin kültür yapılarını ilk görüşüm onun düzenlediği arazi çalışmalarıyla olmuştur. Kitabımı hürmetle ona ithaf ediyorum.

Kitabın önemli bir kısmını alan araştırmaları oluşturmıştır. Bu arazi çalışmalarına katılan meslektaşlarım Y. Doç. Dr. Beyhan Öztürk, Prof. Dr. Okan Yaşar, Doç. Dr. Servet Karabağ, Y. Doç. Dr. Bekir Altın,

Doç. Dr. Türkan Altın, Prof. Dr. Deniz Ekinci, Serhan Güngör ve Yüksel Kılınç'a teşekkür ederim.

Kitabımın coğrafya ve turizm öğrencilerine, öğretmenlere, akademisyenlere, ilgili kurumlara, coğrafyayı ve kültürü sevenlere faydalı olacağını ümit ederim.

Prof. Dr. Suna Doğaner
11.06.2013 Laleli

GİRİŞ

Türkiye turizminde kültürün ön plana çıktığı bir dönem başlamıştır. Görsel basında farklı kültürlere o kadar çok yer verilmektedir ki insanlarda bunları çok fazla görmek arzusu uyandırmaktadır. Kültüre çok meraklı insanlar kitaplardan öğrendikleriyle yola çıkarken film ve romanlarda geçen mekanlar herkeste görmek arzusu uyandırmaktadır. Bir diğer neden de Türkiye’de kültür yapılarının çevreleriyle birlikte onarılmalarıdır. Kültür yapılarında kilise, cami, manastır, tarihi konak, medrese, kervansaray vb. ayırım yapılmadan onarılmaktadır. Bunların bir kısmına turizmle ilgili otel, çarşı, lokanta vb. işlevler verilmektedir. Turizm hizmetlerinin tarihi ortam içinde sunulması bu turizme ilgiyi artırmaktadır.

Kitapta yer verilen kültür turizmin her çeşidi öncelikle kavramlar yönünden açıklanmıştır. Kültür yapıları envanter şeklinde değil en çok bilinen ve en az bilinen örneklerle anlatılmıştır. Bu şekilde inceleme turizmin kültürel yapılara neler kazandırdığını ve olumsuz mekansal etkilerini ortaya çıkarmıştır. Her turizm çeşidi için mekansal planlama yapılmıştır. Çünkü turizm doğal kaynaklara olduğu gibi kültürel kaynaklara da geri dönülmez zarar verebilmektedir. Coğrafyacıların turizmde rolü işletmecilerden farklıdır. Turizm işletmecileri için turizm ekonomik bir faaliyettir. Turizm planlamaları da bu esas üzerinden yapılır. Fakat turizm işletmeciliği ön plânda olduğu zaman uygulama başladığında turizmin kullandığı kaynağa zarar verdiği görülmektedir. Turizm coğrafyası ise turizmi ekonomik faaliyet olmaktan çok arazi kullanım şekli olarak inceler. Bu plânlamalara da yansıdığı zaman coğrafi mirasın idaresi söz konusu olur. Plânlamada turizm ve diğer arazi kullanım şekillerinin birbiriyle ilişkisi düzenlenir. Bu mekanın organizasyonudur.

Kültür turizmi turizm içinde yeni bir turizm tipi olarak görülmekle beraber incelenirse turizm içinde en eski turizm tipi olduğu görülür. Bunun başlangıcı tapınak gibi ilk büyük yapıların başlangıcına kadar gitmektedir. Anadolu’da Hititlerin, Lidyalıların, Frigyalıların, Urartuların tapınaklarını kendi çağlarında ziyaret ilk yolculukların nedenidir. Turizmin 20. yüzyılda modern yaşama girmesiyle deniz turizmi yanında kültür turizmi ikinci plan-

da kalmıştır. Fakat her yolculuk kültür kalıntılarından birkaçını her zaman içermiştir.

Kültür turizmi giysi, folklor, yemek, içki, müzikten, tarihsel ve modern yapılara kadar çok geniş alanı içine alır. Bu kitap kültür turizminin coğrafyanın ilgi alanına giren mekana bağlı kültürel kanıtlar ve mekansal kullanımlarıyla sınırlanmıştır. Öncelikle mekana bağlı kültürel kanıtlar dönemleri ve işlevlerine göre guruplandırılmış ve bunlar turizm çeşidi olarak adlandırılmıştır. Türkiye’de **kültür turizmi** adı altında toplanan turizm, **prehistorik turizm (tarih öncesi turizm)**, **arkeolojik turizm**, **tarihsel turizm**, **askeri turizm**, **inanç turizmi** olarak adlandırılmıştır. Prehistorik turizm kendi içinde **Paleolitik turizm (Eski Taş Devri turizmi)** ve **Neolitik turizm (Cıvalı Taş Devri Turizmi)** olarak ikiye ayrılmıştır. Her turizm çeşidine ait terminoloji kendi içinde kavram ve terimler olarak incelenmiştir. Bu turizm çeşitlerine ait Türkiye’deki kalıntıların hepsine bir envanter şeklinde değil turizme açılarak uygulaması görülen en tanınmış örnekler ve turizme açılmamış örnekler verilerek anlatılmıştır. Bu şekilde incelenerek turizmin kültür kalıntılarına katkısı ve zararları ortaya konmuştur. Az bilinen kültür kanıtları da incelenerek bunların turizme kazandırılması amaçlanmıştır. Kültür turizmine açılan ve açılacak tarihi mekanlar için örnek mekansal planlamalar yapılmış öneriler getirilmiştir.

Kültürel yapılar peyzajın en önemli öğeleridir. Doğal coğrafya üzerinde insanın en önemli eserleridir. Bunlar geçmişin tek kanıtlarıdır. Tarihi öğrenmenin ve öğretmenin en doğru yolu bunların görülmesidir. Turizm bu açıdan büyük hizmet sağlar, bu turizmin kültüre bir katkısıdır. Turizm sponsor sağlayarak da bu yapıların onarımına katkı sağlar. Geçmişin bize bıraktığı kültür izlerini miras olarak gelecek nesillere aktarırken bunlarda bırakacağımız izler de bizi anlatmalıdır. Bu da kültürel mirasın doğru idaresiyle mümkündür. Kültürün en değerli kısmı mekânda varlığını sürdüren kalıntılarıdır. Bu kalıntıların zihinde tamamlanması insanın en büyük merakıdır. Turisti harekete geçiren de budur. Bu izler dünyada olduğu sürece insanın merakı da son bulmayacaktır. Bu nedenle her kalıntı çok iyi korunmalıdır.

Araştırma sonucunda Türkiye’nin kültürel zenginliğinin bilinenin çok üzerinde olduğu, kültürel kanıtlarını onarım ve tanıtımla turizme açan yörelerin ve yerleşmelerin bundan kalkınmada faydalandığı ve kendi aralarında köprüleri iki tarafa bölecek kadar büyük bir rekabete girdikleri, kültürel yapıların onarımlarının kültür turizmine katılımı çok artırdığı, geçmişte değer verilmeyerek yıkılan kültür yapılarının en küçük kalıntısına varıncaya kadar araştırıldığı somut kanıtlarla ortaya konmuştur.

KÜLTÜR TURİZMİ: TANIM, KAPSAM VE COĞRAFYA İLE İLİŞKİLERİ

Kültür sözcüğü, uygarlık, üretim, eğitim ve sanatsal yanıyla farklı anlamlarda kullanılan geniş bir kavramdır. Kültür kavramının çok çeşitli tanımları kültürün, bir ulusa, bir ülke veya ülke içinde farklı bölgelere ait, bilgi, üretim, sanat, gelenek, görenek, dil, inanç, alışkanlık, değer yargıları, giyim-kuşam gibi insanın yarattığı, öğrenilen ve yeni kuşaklara aktarılan, toplumsal, değişen, bütünleştirici özellikleri olan bir olgu olduğu konusunda birleşmektedir. Kültür terimi “süreç olarak kültür” ve “ürün olarak kültür” olmak üzere iki şekilde kullanılmaktadır. Antropoloji ve sosyolojiden çıkan bir yaklaşım olan kültür sürecinde sosyal bir gurubun kültürü söz konusudur, ürün olarak kültür ise bireysel veya gurupların kültür ürünlerini içerir (yüksek kültür, aşağı kültür ürünleri gibi). Kültür, süreç ve ürün olarak iki şekilde de turizmin ilgi alanına girer. Kültürün süreç olarak turizme etkisi, farklı kültürleri öğrenmeye meraklı turistleri turizme motive etmesidir. Turizmde, turistlerin tüketimine çeşitli kültür ürünleri sunulur. Bu da kültür sürecinin turizm yoluyla kültür ürününe dönüşmesidir. Böylece aslında birbiriyle örtüşmeyen kültür süreci ve kültür ürünleri turizm yoluyla bir dereceye kadar bütünleşmektedir.

Kültür turizmi, insanların yeni bilgi, deneyim kazanarak kültür seviyesini artırmak ve kültürel farklılıkları öğrenmek amacıyla kültürel mekanları görmek ve kültürel olaylara katılmak için yer değiştirmesidir. Turizmin diğer çeşitlerinde de turistler farklı kültürleri görür ve öğrenirler fakat kültür turizminin ayırıcı özelliği, hareket amacının kültürü öğrenmek olmasıdır. Böylece “kültür turisti” terimi ortaya çıkmaktadır. Kültür turistinin gezi amacı yeni bilgi ve deneyimlerle kültürünü artırmaktır. Kültür turizmi, kültür turisti için bir öğrenme amacıdır. Aslında kültür turisti, diğer turistlerden farklı olarak kültürlü turisttir. Çünkü kültür turizminin kaynaklarının çoğu yüksek kültürle ilgilidir. Fakat kültür turizmi pazarından daha fazla gelir elde etmek için popüler kültür ürünlerinin de sunumu artmaktadır. Görsel basın, özellikle farklı kültürleri tanıtan belgeseller, kültür turizmine katılımı artırmaktadır. Kültür turistlerinin gezileri de yıllarca güneş ve kumsala yönelen kültüre ilgisiz turistlerde, kültürel mekanlara merak uyandırmaktadır.

BÖLÜM I

Prehistorik Turizm

1. Prehistorik Turizm **(Tarih Öncesi Turizm/Taş Çağı Turizmi):** **Tanım ve Kapsamı**

Türkiye turizm terminolojisinde kültür turizminin tarihle ilgili alt tiplerinin adlandırılması tam olarak yapılmamıştır. Bu konuda, “arkeolojik turizm”, “tarih turizmi” olarak geniş bir sınıflama bulunmaktadır. Turistin yüz binlerce yıl önce taş devrine ait bir mağarayı, ilk köyleri veya antik kentleri bu sınıflandırmaya yerleştirmesi mümkün değildir. Geçmiş bütünüyle “tarih” olarak kabul edilse de bilimsel olarak belirlenen ölçütlere göre alt sınıflara ayrılmıştır. Yazının bulunmadığı dönemler “**tarih öncesi**” olarak adlandırılırken yazının bulunduğu dönemler “**tarihsel dönem**” olarak adlandırılır. Aletlerin yapım maddesine göre “**taş devri**”, “**maden devri**” ayrımlarına gidilmiştir. Fakat buluntular arttıkça bu ölçütlere göre ayırım yapmak bilimde de anlamını kaybetmiştir. Taş devri olarak kabul edilen dönemlerde de madene rastlanabilmektedir. Bu nedenle tarih turizminin bu ölçütlere göre değil turistin anlayabileceği şekilde alt tiplere ayrılması gerekir.

Uygarlığın kültürel sürecinin mekâna bağlı kanıtları arasında turizmde en çok ilgi çekenler klasik çağa ait antik kentlerdir. Kültür turizminde bunun karşılığı “**arkeolojik turizm**”dir. Antik kentlerde özellikle Roma Dönemi’ne ait çok kalıntının olması, arkeologlar tarafından kazılarak yeni yapıların ortaya çıkarılması, insanları bu kent kalıntılarına çekmektedir. Buluntuların müzelerde özenle geniş alanlarda sergilenmesi ve ayrıntılı bilgiler verilmesi de insanların bu dönem hakkında bilgi edinmesini kolaylaştırmaktadır. Fakat bu kentler uygarlığın kültürel gelişim sürecinin çok kısa bir dönemini kapsamaktadır. İnsanın dünyadaki varlığı hakkındaki süre, bilimsel araştırmalarla değişse de bu 2.8 milyon yılı aşan bir süredir. Bu sürenin neredeyse tamamında insan mağarada yaşamış M.Ö. 12.000’li yıllarda mağaradan çıkarak günümüze höyük olarak gelen köyler kurmuştur. Bilimsel olarak **paleolitik** (eski taş devri), **mezolitik** (orta taş devri/yontma taş devri), **neolitik** (yeni taş devri/cilalı taş devri) olarak üçe ayrılan bu çağ, aletlerin taştan yapılmasıyla **Taş Çağı** olarak da adlandırılmıştır.

Taş Çağı yaşamının insanların ilgisini çeken yönleri, bu insanların barınma mekânları, kullandığı silahlar, ev aletleri, dinî objeler ve kaya resimleridir. Bu

BÖLÜM II

Arkeolojik Turizm

1. Arkeolojik Turizm: Tanım, Kapsam ve Amaç

Arkeolojik turizm, arkeolojik sit ve müzelere yapılan turlarla, kültürlerin gelişim sürecini öğreterek halkın kültür seviyesini artıran, arkeolojik kalıntıları koruma bilincini geliştiren, ülkesel ve yerel ekonomik kazanç sağlayan bir turizm tipidir.

Kültür kavramının çok geniş olması nedeniyle turist, genel bir adlandırmayla **kültür turizmi** turunda hangi konuya odaklanacağını bilemez ve turun sonunda belirli bir konuda yeni bilgi kazanmadan döner. Bu nedenle kültür turizmi, alt tiplerine ayrılarak turiste sunulmalıdır. Turizmde geçmişte yaşayan halkların kültüründen en çok ilgi çeken din, dil, giysiler, geleneklerden çok bunlardan kalan yerleşim ve yapı kalıntılarıdır. Bunların bilimsel olarak araştırılması da prehistorik, arkeolojik, tarihsel olarak ayrı yapılmaktadır. Bu nedenle turizmde de bunların ayrı adlarla sunulması gerekir. Buna göre kültür tarihiyle ilgili turlar, **prehistorik turizm, arkeolojik turizm, tarihsel turizm** olarak üçe ayrılarak yapılabilir. Türkiye için buna göre bir sınıflama yapılırsa, arkeolojide kronolojik olarak tarihöncesi arkeoloji (yazıdan önceki zamanlar), arkaik dönem (M.Ö. 7. ve 6. yüzyıllar), klasik dönem (M.Ö. 5. ve 4. yüzyıllar), Helenistik Dönem (M.Ö. 330-30) sınıflaması yapılmıştır. Turizm terminolojisinde ise tarihöncesi arkeolojiyi kapsayan turizm **prehistorik turizm**'dir. İnsanın mağara yaşamını, neolitik ve kalkolitik dönem yaşamını kapsar. **Arkeolojik turizm** ise yazının başlangıcından itibaren (Anadolu için yaklaşık M.Ö. 1900), Arkaik dönem, Klasik dönem, Helenistik dönem, Roma Dönemi, Bizans dönemini kapsar. Anadolu'nun Selçuklu Dönemi, Beylikler Dönemi, Osmanlı Dönemi yapıtlarını ise **tarihsel turizm** içine girmektedir. Böylece Türkiye'de arkeolojik turizm, M.Ö. 19. yüzyıldan M.S. 12. yüzyıla kadar çok geniş bir zaman içinde farklı kültürleri içermektedir. Bu kültürlerin üst üste gelmesi, kentlerin depremle, savaşla yıkılması veya yangın geçirmesi, erozyon vb. nedenlerle buluntular birbirine karışmış, toprak altında kalmış yanmış veya yıkılmıştır. Günümüzde görülen yapılar zengin Roma dönemine aittir. Roma'dan önceki Helenistik çağ yapıları Roma dönemi altında büyük ölçüde kaybolmuş veya yıkılmıştır. Fakat Helenistik çağın en

BÖLÜM III

Tarihsel Turizm

1. Tarihsel Turizm: Tanım ve Kapsamı

Tarih yakın geçmiş kadar uzak geçmiş de içine alan geniş bir kavram olmasına rağmen “**tarihsel turizm**” ve “**arkeolojik turizm**”in mekânsal olarak ilgi alanları farklıdır. Kronolojik olarak tarih ve arkeoloji arasında kesin bir sınır olmamakla beraber uygarlıkların kaybolmuş izlerini arkeoloji, var olan kanıtları tarih inceler. Bu ayrım turizme de uygulanırsa “**tarihsel turizm**” için gidilen mekânlar arkeolojik sit alanları dışında kalmaktadır. Fakat tarihsel yapılar arkeolojik sit alanları içinde de olabilmektedir. Bu yerlerde arkeolojik ve tarihsel turizm ayrımı yapılmadan bu mekânlar “**kültür turizmi**” altında birleşirler.

Tarihsel turizm, tarihsel olaylarla değil onların mekânı ile ilgilidir. Tarihsel turizmin mekânla ilişkisi, tarihi yol, politik olay, anlaşma gibi tarihi bir olayın mekânı veya tarihi bir kişilikle ilgili yapı veya yapılar topluluğudur. Tarihsel turizmin ilgi alanı çok geniş olmasına rağmen, tarihsel yapının işlevi dinî olduğu zaman bu yapı aynı zamanda **inanç turizmi**’nin de ilgi alanıdır. Mekân bir savaş alanı ise kültür turizminin tematik turlarından **savaş turizm**’i içine girer.

Tarihsel turizme katılan “**kültür turistleri**”nin ilgi alanları çok geniştir. Kültür turistleri, yapının ait olduğu uygarlık, yapının mimarisi, kuruluş yerinin özellikleri gibi pek çok soruya cevap bulmak isterler. Turiste uygarlık hakkında bilgiyi tarih bilimi, yapıların mimari özelliklerini sanat tarihi sağlarken, tarihsel yapıların kuruluş yerlerinin coğrafi özellikleri, tarihsel kent merkezlerinin topoğrafya ile ilişkisi gibi soruların cevapları coğrafya biliminden öğrenilir.

Kentlerin tarihsel verilerini yaşatan, eski kent dokusunu, düzenini, uyumunu, mimari bütünlüğünü koruyan sokak ve mahalleler veya kentin ilk kuruluşundan itibaren farklı kültür dönemlerini yansıtan tarihi kent mekânları, tarihsel turizmin en önemli çekiciliğidir. Tarihi kent merkezleri, tarihsel yapıların yoğun olarak bulunduğu alanlardır. Bu alanların sınırı bazı kentlerde surlarla belirlenmiştir. Sur içinde dar sokaklarda geleneksel mimari tarzında yapılmış 1-2 katlı konutlar veya konutlara göre daha büyük, sağlam malzeme ile yapılmış görkemli yapılar yer alır.

BÖLÜM IV

Askerî Turizm

1. Askerî Turizm: Tanım ve Kapsamı

Askerî turizm'in ilgi alanı sadece savaş olduğu için kültür turizmi içinde ayrı bir alt dal oluşturur. Askerî turizmin meydana savaşlarının yapıldığı yerlere olan şekli ayrı bir isimle "**savaş alanları turizmi**" olarak adlandırılmıştır. Askerî turizmin bir başka şekli devam eden savaş ortamlarına yapılmaktadır. Bu ise "**savaş turizmi**" dir.

Askerî turizmin mekâna bağlı kaynakları savaş alanları, çatışma mevki-leri, surlar, kaleler, ordu yolları, siperler, karargâh, ordugâhlar vb.dir. Silah, giysi, araç, mektup, belge vb. kaynaklar ise mekâna bağlı değildir. Bunlar müzelerde biraya toplanır ve sergilerle yer değiştirebilirler. Askerî açıdan önemli günler (savaş yıldönümleri, kurtuluş günleri, barış antlaşmaları yıldönümleri vb.) de sadece ilgili mekânlarda değil, yerleşim merkezlerinde, yurdun diğer yerleşmelerinde de kutlanmaktadır. Bu kutlamalar da çok sayıda katılımı askerî turizme dönüşmektedir.

Askerî turizme öncelikle gidilen yerde yapılan savaşla manevi ilişkisi olan askerler, savaşa katılanların çocukları, torunları, şehit aileleri katılmaktadır. Bunun yanında askerî turizm kültür turizmi içinde olması bakımından askerî tarihe, kültüre meraklı insanları çekmektedir. Bu açıdan askerî turizme katılanları "**kültürel turist**" olarak adlandırmak gerekir. Devam eden savaşları görmek, savaşın ateşli ortamında bulunmak isteyen savaş meraklılarını ise "**savaş turistleri**" olarak adlandırmak gerekir.

Savaşlar tarih, arkeoloji, sosyoloji gibi bilim dallarının ilgi alanıdır. Fakat savaş mekâna bağlı olduğundan ve savaş alanı turizm açısından bir destinasyondur. Bu açıdan öncelikle coğrafyanın ilgi alanı içine girer. Savaş alanının yeri, savaşı etkileyen yüzey şekilleri (tepe, akarsu, vadi, geçit, orman) coğrafyanın araştırma konusudur. Savaş alanında savaşla ilgili bütün kanıtlar kaybolursa da coğrafi kanıtlar (ova, tepe, nehir, koy, geçit) yerindedir. Kıyının ilerlemesi, nehrin yatak değiştirmesi gibi olan coğrafyada olan değişikliklerle kaybolan savaş alanının yerini belirlemek için de coğrafyadan bilimsel olarak faydalanılır.

Askerî turizmde en önemli mekânlar savaş alanlarıdır. İnsanların tarih kitaplarında okuduğu, belgesel ve filmlerde gördüğü savaşın gerçek mekânını

BÖLÜM V

İnanç Turizmi

1. İnanç Turizmi: Tanım ve Kapsamı

Kültür turizmi içinde “dinî turizm” ve “inanç turizmi” olarak iki kavram yer alır. Bunlar turizmde aynı uygulamayı içermekle beraber kavram olarak farklıdır. Her dinin bir inanç özelliği vardır fakat her inanç dine dönüşmemiştir. İnancın kapsamı daha geniş olup turizmde “inanç turizmi” kavramını kullanmak daha doğru olacaktır.

İnanç turizmi turlarını bir dine özgü olarak sınırlamamak gerekir. Bu bağlamda “Hristiyan inanç turizmi” veya “İslam inanç turizmi” gibi bir ayırıma gidilmemesi gerekir. Dinî mekânlar turizmde bütün dinlere açıktır ve bu turizm şekli kültür iletişimi olarak kabul edilmelidir. “İslâmî Turizm”(-Helâl Turizm, Muhafazakâr Tatil) kavramı ise sadece inanç turizmiyle ilgili olmayıp sağlık turizmi, deniz turizmi gibi diğer turizm tiplerinde de olan bir turizm işletmeciliği şeklidir. Konaklama tesislerinde “kible”nin işaretlenmesi, erkek ve bayan havuzlarının ayrılması, alkol yasağı, denizde perde ile ayrılmış bölümler gibi özellikleri içerir. İslâmî otelin yerinin dinî özelliği bulunmaz. Katılanları muhafazakâr kesim oluşturur. Türkiye’de İslami Otel(Te-settîr Oteli) olarak 27 adet konaklama tesisi kurulmuştur.

Turistin kendi diniyle başlayan öğrenmek arzusu diğer dinlere, inançlara, geleneklere kadar uzanmaktadır. İnanç turizmi, kültür turizminin diğer alt guruplarında(arkeolojik turizm, tarih turizmi) olduğu gibi kronolojik olarak belirli çağlarla sınırlı değildir. İnanç insanın ilk ortaya çıkışı kadar eskidir. Bu nedenle inanç turizmi insanın ilk ortaya çıkışından günümüze kadar insanlığın bütün inançları ve dinleriyle ilgilidir. Mekânsal olarak da dünyada insanın yaşadığı her yeri kapsar. Doğada bir pınar veya ağaçtan dağa kadar büyük alan kaplayabilir. İnsan yapısı olarak bir kült nesnesi ve mezar taşından, kent devlete(Vatikan gibi) kadar büyük olabilir. İnanç turizmi dünyada var olan veya yaşamayan bütün din ve inançları, bunların yapılarını, mekânlarını, ayinlerini kapsar. İnanç turizmi dinî yapılar, dinlerin doğduğu kutsal topraklar, hac yerleri, aziz ve peygamberlerin yaşadığı topraklar, izlediği kutsal yollar vb. mekâna bağlıdır. İnanç turizmi işletmeciliğine giren ayin, festival vb. olaysal çekicilikler de bu mekânlarda düzenlenir.